

DEBRECZENI ATTILA

Kazinczy verseinek egy rejtélyes kézírata

1. A kézíratos csomó leírása

A Kazinczy-versek kritikai kiadásának sajtó alá rendezése során került kezünkbe egy kézirat, mely a szorosabb vizsgálat során izgalmas és nem mindig megválaszolható kérdéseket vetett fel.¹²¹ Az egybefüggő csomó nyolcadrét formátumú, három, különböző számú levelet tartalmazó fogásból áll, melyeken eredeti oldalszámolás megy végig. A számolás az 5. oldalszámmal kezdődik, tehát egy levél hiányzik a csomó elejéről, illetve a 2. fogás elején a 14. oldalszám kimaradt, így eggyel elcsúszott a számolás. A lejegyzés két kéztől származik, az elsőt Aszalay Jánoséval azonosítjuk, akinek kézírásáról Kazinczy külön feljegyzést készített, amelyben így emlékezik: „Annyit írt utánam, hogy írása akkori írásomhoz hasonlítóvá leve”, s mintát is beragaszt ide.¹²² A kézírások összevetése alapján nagy valószínűséggel állíthatjuk, hogy a jelen kézíratos csomó nagyobb részét Aszalay jegyezte le, az utolsó négy vers pedig bizonyosan autográf. Hasonlóan vélekedik erről Kazinczy Gábor is a csomó másolata elé írott kézíratos jegyzésében, melynek címlapjára az 1789-es évszám van írva.¹²³ Mind Aszalay, mind Kazinczy lejegyzése feltehetően egyhuzamban készült, olyannyira egységes írásmód jellemzi mindegyiket külön-külön, a terjedelem csekély volta ezt lehetővé teszi, hiszen legfeljebb pár óras munkát igényelt még a hosszabb első két és fél fogás is. A csomó tartalmát az alábbi táblázat tárja fel, az imént részletezett szempontok szerint.

¹²¹ Ráday Gyűjtemény, Szemere-tár/I., 5–32. A jelen dolgozat az MTA–DE Klasszikus Magyar Irodalmi Textológiai Kutatócsoport programja keretében jött létre, elkészítését az OTKA K108831. sz. projektje támogatta.

¹²² KAZINCZY Ferenc, *Pályám emlékezete*, sajtó alá rendezte ORBÁN László, Debrecen, Debreceni Egyetemi, 2009, 58–60, kéziratfotóval; vö. 38, 48 is.

¹²³ MTAK RUI. 4r. 14/II., 103a–118a., a jegyzés: 104a.

Fogás	Oldalszám		Cím	Alcím (kijelölt dátum)	Lejegyző kéz
	kézirattári	eredeti			
I.	5–6.	5–6.	Szabó Dávidhoz...	1786. okt. 16.	Aszalay
	7–10.	7–10.	A' Tavaszhoz	1787. jan. 1.	
	11–12.	11–12.	Az Esthajnalhoz	1787. okt. 28.	
II.	13–14.	13., 15. [!]	A' Lillám' szája	1788. márc. 10.	
	15–16.	16–17.	Bóldog Bolondoskodás	1788. jún. 30.	
III.	17–18.	18–19.	Az el-késsett Leány.	1788. okt. 8.	
	19–20.	20–21.	A' meg-tsalt Öreg.	1788. okt. 9.	
	21.	22.	Anákreonnak XIX. Dalja	1788. okt. 11.	
	22–23.	23–24.	Aggódás.	1788. okt. 12.	
	24–25.	25–26.	Egy Hajóhoz	1789. ápr. 21.	
	26.	27.	ANÁKREONNAK XId. Dalja.	1789. ápr. 24.	Kazinczy
	27–28.	28–29.	ANÁKREONNAK XLVd. DALJA.	1789. aug. 18.	
	29–30.	30–31.	ANAKREONNAK XXXIIIId. DALJA.	1789. aug. 18.	
	31–32.	32–33.	SZEGVÁRY PISTA KERESZTÚRY THERÉZHEZ.	–	

A fogások és a bennük lévő versegységek között figyelemre méltó összefüggés áll fenn. A két levelet, nyolc oldalt tartalmazó első fogásban azok az 1786–1787-es versek találhatóak, melyek a *Féltves nyomtatványban* is,¹²⁴ egyedül a *Daimonia* nem szerepel itt. (Igaz, töredék voltában az már ott is inkább helykitöltő volt az utolsó lapon, Kazinczy, mint kézzel odajegyzett utólagos kommentárjában írja, nem tervezte a befejezését. Persze lehetséges, hogy a ma nem ismert első levél tartalmazta ezt, bár terjedelmileg inkább a másik szabadkőműves tematikájú vers, a *Vallástalan* címmel ismert episztolakezdemény illik oda meglehetősen pontossággal, a többi ismert korai vers rövidke.)

Az egy levélből, négy oldalból álló második fogásban az 1788 első feléből származó két, kiadásra szánt vers olvasható. A négy levélből összefűzött, tizenhat oldalas harmadik fogás első fele (egész pontosan az első hét oldal) azokat az 1788 októberéből származó verseket tartalmazza egy kivétellel, melyeket Ráday Gedeonnak elküldött 1788. október 15-i levelében. E három versegység után 1789-es költemények következnek a fogás második felében, egy még Aszalay kezével, a többi Kazinczy lejegyzésében, a négyből három Anakreón-fordítás, ezek címformátuma is eltér a korábbiakétól, a Kazinczy által később is használt formát mutatja.

A csomó első két verse kivételével Kazinczy mindegyiket közölte valamely kortárs hírlapban, folyóiratban, zsebkönyvben, némelyiket nem is egy alkalommal

¹²⁴ Kazinczynak ez a feltehetően 1788 első felében készített nyomtatványa ugyancsak a kritikai kiadás munkálatai során került elő, közzlése és kritikai feldolgozása: *Kazinczy ismeretlen féltves nyomtatványa* = Széphalom 23. kötet, 2013, 267–275.

(csupán ez az első kettő nem fordítás az egész csomóban, s utóbb a *Pályám emlékezetébe* kerültek együtt). A csomó legutolsó datált versének időpontjáig, 1789 augusztusáig írott (ma ismert) versei közül pedig négy epigrammája és két hosszabb fordítása kivételével minden akkoriban publikált szövege megtalálható e csomóban (de mint említettük, a ma nem ismert első levélen lehetett ezek közül valami). Mindezek alapján e verscsoportot a *legkorábbi költői időszak kiadásra szánt óda- és dalfordításai összeírásaként* határozhatjuk meg, s a *Korai versek I.* címmel látjuk el, elválasztandó ezt a többi korai verscsoporttól.

2. Az időhatárok kijelölése

A csomó lejegyzési idejére, keletkezési körülményeire nézve közvetlen adatok nem állnak rendelkezésünkre. Nem tudjuk, hogy a két lejegyzés különböző időpontban készült-e, avagy egyidőben történt, és így Kazinczy menet közben valamiért átvette a maradék négy vers leírásának feladatát. Nem tudjuk, mi volt az előzményforrása a lejegyzéseknek, s azt sem, hogy Aszalay diktálás után írt vagy másolt. Elsődleges támpontunkat a csomó anyaga jelenti: a címben megadott keletkezési dátumok, melyek a szövegidentitás megszületésének tényleges vagy kijelölt időpontjai, valamint az egyes versek alakulástörténete. A keletkezés időszakának meghatározását viszonylag nagy biztonsággal végezhetjük el ez alapján.

Az *Eggy Hajóhoz* szövegidentitása¹²⁵ Kazinczy datálása szerint 1789. április 21-én született meg Debrecenben. Aszalay (minden bizonnyal egyhuzamban készült) lejegyzésében ez az utolsó tétel, így a lejegyzés egésze későbbi kell legyen ennél az időpontnál. A Kazinczy által datáltan utolsóként lejegyzett vers címében 1789. augusztus 18. áll, Kazinczy lejegyzése így ennél nem lehet korábbi, ha a két lejegyzés egy időben készült, akkor Aszalayé sem. A felső időhatár kijelölésében azt vesszük figyelembe, hogy a csomóban egyetlen 1789 augusztusa utánra datált vers sem található, miközben a lényegében ugyanezen verseket tartalmazó más kézíratos csomókban igen: ebből arra következtetünk, hogy azért nincsenek itt későbbi versek, mert még nem születtek meg a lejegyzés idejében. Az 1789. szeptember 21-i Metastasio-fordítás (*Sóhajtság*) és a szeptember 24-i *Keresztes Bálint* állandó darabja az összeírásoknak, itt azonban nem szerepelnek, noha ez utóbbi egy részlete már 1789 márciusában elkészült.¹²⁶ Mindezek alapján a jelen szövegcsoport összeírását az 1789. április 21. és szeptember 21. közötti időszakra tesszük, az első dátum bizonyos, a második igen nagy valószínűséggel állítható.

¹²⁵ A szövegidentitás–szövegváltozat–szövegállapot–szövegforrás fogalmaira nézve l. részletesen: DEBRECZENI Attila, *Csokonai költői életművének kronológiai rendje*, Budapest–Debrecen, 2012, 13–34, főleg: 18–19.

¹²⁶ *Kazinczy Ferenc levelezése, I. kötet*, sajtó alá rendezte VÁCZY János, Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1890, 302 (KazLev. I.).

Mivel a csomó nagyobbik hányadáról úgy véljük, hogy Aszalay kézírásával került lejegyzésre, diktálás után vagy valamely előzményforrásról, így szükséges, hogy a keletkezés idejéül kijelölt időszakot ebből a szempontból, az elkészítés lehetőségeit mérlegelve is szemügyre vegyük. Az első, amivel számot kell vetnünk, az, hogy Kazinczy júniusban súlyos beteg lett, két-három héten át élet és halál között lebegett, így nagyjából az egész hónap kizárható szempontunkból. A közvetlen életveszély után is hosszabban lábadozott azonban, július közepéig még Kassán, majd augusztus közepéig Regmecen: 38. hivatalos útjának pénzügyi elszámolása szerint július 12-én indult Kassáról Regmecre, hová 15-én érkezett meg, s augusztus 18-án indult Regmecről Miskolcra, hová 20-án érkezett meg.¹²⁷ Ez utóbbi adattal nincs teljesen összhangban Horváth Ádámnak 1789. augusztus 21-én írott levele, mert az autográf levél Regmecről van keltezve.¹²⁸ Mindössze két nap az elcsúszás, mert a levélben azt írja Kazinczy, hogy „[k]ét óra alatt Miskolczra indulok”, s augusztus 23-án már Miskolcra ír levelet Vitéz Imrének.¹²⁹ A júliusi időponttal azonban összhangban vannak az ismert levelek. Aranka Györgynek írja 1789. július 10-én (ez az első levél a betegség után, amit ismerünk): „Nékem az Orvos meg-tiltotta az írást és a' mélyebb gondolkozást: de ezen felül láthadd kezem írásából is, hogy gyengének kellennem. Meg fogsz tehát engedni, hogy Válaszom most rövid lészen.”¹³⁰ Mindebből persze érvet meríthetünk arra nézve is, hogy a lábadozás idejét se vegyük figyelembe a csomó lehetséges keletkezési idejeként, de arra is, hogy lábadozása alatt már foglalkozhatott literátori dolgokkal, s Kassán módja adódhatott mondjuk diktálásra is.

A rendelkezésünkre álló adatok szerint Kazinczy ekkoriban elég sok időt töltött együtt Aszalay Jánossal. Egy 1789. szeptember 2-i keltezésű levelében egyenesen azt mondja, mintegy mellékesen, hogy lényegében az egész nyarat együtt töltötték.¹³¹ Hogy ez mennyire vehető a szó szoros értelmében, nem tudjuk, de hogy viszonylag sok együtt töltött időre kell gondolnunk, az bizonyosnak látszik. Megerősítő adatokat az augusztusi regmeci, majd miskolci tartózkodásra nézve találunk a levelezésben, Vitéz Imrének 1789. augusztus 23-án írja, immár Miskolcra: „Vályi és Aszalay köszöntenek. Én az ő biztos együtt-léteknél új életemnek sok édességeit érzem. Kéves napok alatt mind hárman fogunk ölelni.”¹³² Név nélkül, de ugyancsak Aszalayra és Vályira látszik utalni az augusztus 13-i Arankának írott válaszlevél megfogalmazása is: „Két értelmes Barátom vala nállam, midőn leveledet vevém.”¹³³

¹²⁷ *Kazinczy Ferenc levelezése, XXV. kötet*, sajtó alá rendezte Soós István, Debrecen, Debreceni Egyetemi, 2013, 419 (KazLev. XXV.).

¹²⁸ KazLev. I. 436–438.

¹²⁹ KazLev. I. 438–440.

¹³⁰ KazLev. I. 395.

¹³¹ „Ich befrug den Aszalay, der den ganzen Sommer bei mir zubrachte” (KazLev. XXV. 227).

¹³² KazLev. I. 440.

¹³³ KazLev. I. 423.

Mindezek alapján a *Korai versek I.* csomójának keletkezésére nézve annyi megállapítható, hogy volt lehetőség az Aszalayval való közös munkára (legyen az diktálás vagy a másolandók kijelölése), majd a csomó saját kezű befejezésére, Kazinczy lábadozásának júliusi, augusztusi ideje alatt lényegében végig. Mindez persze csak a lehetőség meglétét támasztja alá, a konkrét keletkezési időt nem jelöli ki. Egyéb adatok ugyancsak erre az időszakra mutatnak, a már idézettekén túl is, azokkal összhangban. Kazinczy már július elejétől kezdte levélben intézni legfontosabb hivatali feladatait,¹³⁴ s mint láttuk, irodalmi témájú leveleket írt. A lábadozás végét bizonyosan poétai munkával is töltötte, Regmecről szervezte az *Orpheus* elindítását, verseket küldött barátainak.¹³⁵ Ekkorra esik a jelen csomó utolsó két anakreóni dalának keletzése: Regmecz, 1789. augusztus 18. Döntő bizonyítékot persze ezek az adatok sem szolgáltatnak, inkább csak egy lehetséges kontextust rajzolnak e csomó megszületése köré.

3. Az első fogás

A keletkezési idő pontosabb meghatározásához a csomóban található versek alakulástörténete, különösen a pontosan keltezhető publikációk kiadástörténete nyújthat támpontokat. A jelen csomó első fogásában található három vers, mint említettük, együtt található az utólagos rájegyzéseket is tartalmazó *Féltives nyomtatványban*, *Az Esthajnalhoz* pedig másik két helyen is megjelent.

Cím	Alcím (kijelölt dátum)	M. Musa	Féltives nyomt.	Museum 1. szám	Féltives nyomt. rájegyzés	<i>Korai versek I.</i> 1789. 04–09.
Szabó Dávidhoz...	1786. okt. 16.		tehát 1788 első fele		Kazinczy	Aszalay
A' Tavaszhoz	1787. jan. 1.					
Az Esthajnalhoz	1787. okt. 28.	1787. dec.		1788. júl.		

Összefoglalóan megállapítható,¹³⁶ hogy a jelen csomó verseinek szövegállapota megegyezik a *Féltives nyomtatványban* található szövegállapottal, az első és harmadik versnél teljes az egyezés, a másodiknál egy-két apróbb eltérés mutatkozik. Ez az egyező szövegállapot elkülönül a versek más forrásainak szövegállapotaitól, s így önálló szövegváltozatot képez. A *Szabó Dávidhoz* szóló episztola esetében ez az első ismert szövegváltozat, *A' Tavaszhoz* esetében a később keletkezett források őrizhették meg a korábbi szövegállapotot, de e vers körül sok a bizonyta-

¹³⁴ KazLev. XXV. 218–219.

¹³⁵ L. már idézett leveleit.

¹³⁶ Itt és a továbbiakban a kritikai kiadás már elvégzett részletes alakulástörténeti vizsgálatainak eredményeire támaszkodunk.

lanság. A leginformatívabb *Az Esthajnalhoz* alakulástörténete, mert Kazinczy a verset közreadta a *Bétsi Magyar Múzsában* és a *Magyar Museum* első számában is. E két publikáció alapján behatárolható a *Félíves nyomtatvány* keletkezési ideje (1788 első fele), ugyanis ennek szövegállapota lényegében egyező a *Musában* olvashatóval, de jelentősen eltér a *Museumétól*, amely így új szövegváltozatot képez. Ehhez a szövegváltozathoz tartozik a jelen csomóban lévő szövegállapot is, de nem a *Museuméval* egyezik meg, hanem a *Félíves nyomtatványon* lévő autográf rájegyzésben olvasható szövegállapottal, amely az első versszak új kidolgozását tartalmazza.

A *Félíves nyomtatvány* kéziratos rájegyzésének egyezése a *Korai versek I.* szövegállapotával és eltérése a *Magyar Museumétól* úgy értelmezhető, hogy nem a *Magyar Museum*hoz vezető javításokról van szó, hanem az új szöveg ottani utólagos rögzítéséről, archiválásáról. Ezt az értelmezést támasztja alá az Aranka Györgyhöz írott, 1789. augusztus 13-i levél is, amely *Az Esthajnal* első szakaszának *Félíves nyomtatványban* található két kidolgozására reflektált, a nyomtatványt magát valószínűleg 1789. július 10-i levele mellékleteként küldte el Arankának Kazinczy, így a rájegyzések is ekkortájt készülhettek. Ha mindez igaz, akkor ebből az is következik, hogy a *Félíves nyomtatvány* rájegyzése által reprezentált szövegállapot 1789. július 10. körül érvényben volt, s ez a szövegállapotok egyezése miatt a *Korai versek I.*-re is érvényesíthető időpont (akármilyen sorrendben készültek is), annál is inkább, mert a betegségből való lábadozás időszakára esik, s ekkorról vannak adataink az Aszalayval való huzamos együttlétről is. Ez azonban másrésztől azt is jelenti, hogy a *Korai versek I.* és a *Félíves nyomtatvány* rájegyzése nem a *Magyar Museum* szövegállapota alapján készült. Sőt az augusztusi levélben Kazinczy már leírja a 4. sornak a *Magyar Museum* utáni forrásokban, először a *Korai versek II.*-ben található új kidolgozását is ('Jól tudom én mire tsal világod!' helyett 'Látom hová tsalogat világod!'). A dátumok arra utalnak, hogy az Aszalay által lejegyzett rész, amelybe e vers is tartozik, már a betegség előtt, tehát májusban vagy közvetlenül a betegség után, azaz július legelején elkészült (mert ha augusztus 13-án már minden említett forráshoz képest is új változatot ír meg Arankának, akkor utána miért másoltatna le régebbit). Minthogy a későbbi forrásokban az említett egy sort leszámítva a *Magyar Museumban* található megoldások jelentek meg, így a *Korai versek I.* szövegállapota, amelyet a *Félíves nyomtatvány* rájegyzése is archivált, nem illeszkedik az alakulástörténet egyenes vonalú időrendjébe, afféle kiágazásnak tűnik.

4. A további Aszalay-lejegyzések

A következő versek, melyek Aszalay lejegyzésében, a csomó II. és III. fogásában találhatóak, a *Magyar Museum* és az *Orpheus* számaiban jelentek meg. Az alábbi táblázatba az első megjelenéseket vettük csak fel, az időpont az adott folyóirat-

szám nyomdába adásának dátuma, a kurzivált dátum az egyetlen, amikor Kazinczy csak szerzője (s nem szerkesztője is) volt a lapnak.

Cím	Alcím (kijelölt dátum)	Museum 2–4. szám	Korai versek I. 1789. 04–09.	Orpheus 3., 5–6. szám
A' Lillám' szája	1788. márc. 10.		Aszalay	1790. nov.
Bóldog Bolondoskodás	1788. jún. 30.	1789. jan.		
Az el-késett Leány.	1788. okt. 8.			1790. nov.
A' meg-tsalt Öreg.	1788. okt. 9.			1790. okt.
Anákreonnak XIX. Dalja	1788. okt. 11.	1789. jan.		
Aggódás.	1788. okt. 12.			1790. aug.
Eggy Hajóhoz	1789. ápr. 21.	1789. júl.		

Négy vers (*Az el-késett Leány, A' meg-tsalt Öreg, Anákreonnak XIX. Dalja, Aggódás*) együtt szerepel a Ráday Gedeonhoz írott 1788. október 15-i levélben, melynek szövegállapota tendenciaszerűen inkább a jelen csomó szövegállapotával egyezik meg, mint a publikáltakkal. A szövegállapotok eltérései azonban nem szignifikánsak, keletkezéstörténeti következtetések megalapozására önmagukban nemigen alkalmasak. *A' Lillám' szája* egy másik Rádayhoz szóló levélben (1788. szept. 27.) szerepel, a jelen csomóval teljesen egyező és az *Orpheus*tól különböző szövegállapottal. A *Bóldog bolondoskodás* pedig az 1789. december 27-i levélben olvasható, éppen a régi és az új szövegállapot különbségeit bemutatva, ebben az esetben a jelen csomó a *Museum*ban publikált szövegállapottal egyezik meg. Ezek az adatok szintén nem igazítanak el a csomó keletkezési idejét tekintve, s a publikációk nyomdába adásának időpontjai sem relevánsak a jelen csomó megállapított időhatárai szempontjából.

Erre nézve csak az egyetlen 1789-re datált vers, az *Eggy Hajóhoz* című Horatius-fordítás vehető figyelembe, s éppen ennél kell azzal is számot vetnünk, hogy Kazinczy ekkor már nem volt a *Museum* szerkesztője, így itt a kézirat nyomdába adásának dátuma önmagában még nem elégséges információ az adott szöveg lezárásának időpontjára nézve. A júliusban nyomdába adott 3. számra nézve Kazinczy egyik levele jelent további támpontot. 1789. május 9-én ezt írja Kassáról Rádaynak: „A' Museum 3dik darabjába én 3. darabot adtam, Horváth Ádám is adott valamit; de mit vesznek bé a' Tagok, mit nem, nem tudom, minekutánna én közzülök ki-léptem.”¹³⁷ E számban csak az *Eggy Hajóra* jelent meg és *Portia* címmel egy prózában készült Klopstock-fordítás, további egy vers, a 33. anakreóni dal fordítása a 4. számban kapott helyet, ahol nincs más Kazinczytól, így minden bizonnyal erről a három darabról van szó a Rádaynak írott levélben.

¹³⁷ KazLev. I. 349.

Kazinczy azonban nem ad meg pontos címet, így csak a lapszámban megjelent művek alapján következtethettünk vissza arra, mit is adhatott át közlésre Batsányiéknak. Ugyanakkor vannak adataink arról, hogy még augusztusban, Ráday Gedeonnak írott levelében is próbálkozott frissen elkészült fordítását, a *Szemira és Szemint* betetetni a 3. számba (ekkor azonban már elkésett ezzel).¹³⁸ A negyedik számba pedig Horváth Ádám versét próbálta személyesen beajánlani Baróti Szabó Dávidnál.¹³⁹ Mindez azért lényeges, mert azt bizonyítja, hogy Kazinczy május 9. után sem tett le a *Museum*-ban való publikálásról, így akár a korábban már leadott szöveg másik változatra való cserélése is megtörténhetett (noha erre utaló adatunk nincs, de a kassai személyes érintkezés miatt nem is feltétlenül kell legyen ilyen írásos nyom). A pontos címek ismerete hiányában tehát a május 9-i dátum az adott szövegekre nézve fenntartásokkal kezelendő, s ennek komoly keletkezéstörténeti tétje van.

Az *Eggy hajóhoz* című vers jelen csomóban olvasható szövegállapota minden elemében teljesen megegyezik a Ráday Gedeonnak 1789. április 24-én küldött levélben található szövegállapottal, viszont ettől jelentősen eltér az, ami a *Magyar Museum* 3. számában megjelent (négy szócsere és a 11–13. sorok teljes újraírására figyelhetünk fel). Ha 1789. május 9-én már leadta közlésre e vers szövegét, logikusnak tűnik annak feltételezése, hogy ezzel párhuzamosan vagy nem sokkal ezt követően nem egy korábbi változatot másoltatott le Aszalayval a kiadásra szánt versek jelen gyűjteményébe. Ebből pedig az következik, hogy Aszalay lejegyzésének a Rádayhoz írott két levél (április 24. és május 9.) között kellett készülnie, s ebben az időszakban, május 6–10. között Kazinczy adatolhatóan (l. utazási iratait és leveleit) Kassán tartózkodott, ahol Aszalay is dolgozott, illetve gyakran vele is utazott (az persze nem bizonyítható, hogy Aszalay akkor tényleg ott volt, vagy vele volt előtte történt utazásakor, és hogy dolgozott a csomó lejegyzésén, akár diktálás után, akár másolással). Ugyanakkor Kazinczy, mint említettük, a *Magyar Museum*-ba leadott szöveget elvileg utóbb, betegsége előtt vagy közvetlenül azután is kicserélhette, egészen a szám kéziratának júliusi nyomdába adásáig, tehát nem feltétlenül kellett mégsem az éppen megszületett és e csomóba is leíratott verset azonmód átdolgoznia május elején. Biztosat épp ezért nem tudunk mondani.

5. Kazinczy lejegyzései

A fent mondottak a Kazinczy által lejegyzett utolsó négy vers közül a 33. anakreóni dal fordítására is vonatkoznak: a vers a *Museum* negyedik számában jelent meg, s tudjuk, 1789. május 9-én három szöveget küldött közlésre, kettő megjelent a lap

¹³⁸ L. erről részletesen *Első folyóirataink: Magyar Museum*, sajtó alá rendezte DEBRECZENI Attila, Debrecen, Kossuth Egyetemi, 2004, II., 53.

¹³⁹ KazLev. I. 470–471.

harmadik számában, a negyedikben csak ez az egy, logikusan adódik tehát, hogy ez volt a harmadik a küldöttek sorában. A fent ugyancsak említett kételyek mellett ebben az esetben azonban van egy további probléma is: a szöveg kijelölt dátuma a jelen csomóban 1789. augusztus 18.

Cím	Alcím (kijelölt dátum)	Museum 4. szám	Korai versek I. 1789. 04–09.	Orpheus 3. szám	Heliconi virágok 1. kötet
ANÁKREONNAK XIId. Dalja.	1789. ápr. 24.		Kazinczy	1790. aug.	
ANÁKREONNAK XLVd. DALJA.	1789. aug. 18.				1790. nov.
ANAKREONNAK XXXIIIId. DALJA.	1789. aug. 18.	1790. jan.			
SZEGVÁRY PISTA KERESZTÚRY THERÉZHEZ.	–				1790. nov.

A négy autográf lejegyzésű vers közül kettő dátuma csak ebben a csomóban szerepel így, minden más, *későbbi* forrásban eltérő, ráadásul *korábbi*, a szóban forgó 33. anakreóni dal esetében: 1789. április 24., s ez így már összhangban állhat akár a május 9-i levélbeli küldéssel is. A másik vers a 11. anakreóni dal, amely itt 1789. április 24-i dátummal szerepel, más forrásokban pedig 1788. december áll. (A 45. dal 1789. augusztus 18-i dátuma másutt is ugyanez, az utolsó vers pedig datálatlan.) Tovább bonyolítja a helyzetet az alakulástörténeti tanulságok bevonása a vizsgálatba. A két érintett vers esetében a jelen csomó őrizte meg az első ismert szövegállapotot a versek alakulástörténetében, mert a többi forrás eléggé hasonló szövegállapotától markánsan eltér a jelen forrása, s a többi forrás között datálható, méghozzá a jelen forrásnál későbbre datálható nyomtatott források is vannak. A később keletkezett nyomtatott és kéziratos forrásokban található szövegállapot tehát bizonyíthatóan későbbi, ugyanakkor ezek Kazinczy által kijelölt dátuma korábbi időpontot ad meg, mint a jelen csomóban lévő keltezés. A sorrend tehát:

Dátum (11. dal) (33. dal)	Korai versek II., III. (1790, 1791) 1788. december 1789. április 24.	Korai versek I. (1789) 1789. április 24. 1789. augusztus 18.	
Szövegállapot (11. dal) (33. dal)		Korai versek I. (1789) A A	Korai versek II., III. (1790, 1791) B–B Bb–Bc

A dátumok egyezése (aug. 18., ápr. 24.) alapján arra is gondolhatunk, hogy Kazinczy elírta, összecserélte a versek dátumait, de ez magyarázatnak elég kevés és nem is bizonyítható. Sokkal inkább az feltételezhető, hogy e későbbi források olyan előzményhez nyúltak vissza, amelyek időben megelőzték jelen forrásunkat, s így ez a jelen forrás egyfajta kiágazásnak lenne tekinthető, csakúgy mint *Az Esthajnalhoz* vagy *az Eggy Hajóhoz* esetében is. Bizonyíték azonban előzményforrás hiányában nem áll rendelkezésre.

6. Összefoglalva

A jelen csomó keletkezési idejére nézve tehát csak időhatárok jelölhetőek ki meggyőző bizonyossággal: a versek Kazinczy által megadott keletkezési dátumai alapján a jelen csomó összeírása 1789. április 21. után és szeptember 21. előtt történhetett. Az életrajzi adatok és a levelezés tanulságai alapján további szűkítéssel elsősorban két időszak nevezhető meg, az előbbinél kisebb bizonyossággal: május és augusztus. Feltételezhető továbbá, hogy a csomó összeírása két szakaszban történt: előbb májusban vagy július elején Aszalay lejegyzése, majd augusztus végén Kazinczy pótlásai, de e feltételezés sem bizonyítható érdemben.

Jól látható azonban a versek alakulástörténetének szignifikáns esetei alapján, hogy e csomó sajátos szövegállapotot őrzött meg, amely nem illeszkedik szervesen az alakulástörténeti folyamatba, mert nem mutathatók ki előzményforrásai az ismert források között, s maga sem szolgál előzményforrásként a későbbi forrásokhoz. Épp ezért egyfajta kiágazásként tekinthetünk rá, melynek keletkezési körülményei a részleteket illetően végső soron homályban maradnak, ahogy további sorsa is (a legvalószínűbb, hogy Kazinczy megvált tőle, talán ezért is maradt fenn a többi korai forráscsoporttól eltérően a Ráday Levéltár Szemere-tárában).

Az viszont állítható megint csak, hogy a jelen csomó a legkorábbi költői időszak kiadásra szánt óda- és dalfordításait tartalmazza, a kijelölt keletkezési idő szerinti sorrendben. Ez Kazinczy első ilyen összeírása, melyet két másik követ 1790-ben és 1791-ben, a *Heliconi virágok* első és második kötetének szerkesztési fázisában. A jelen csomó háttereként a megindítandó új folyóirat, az *Orpheus* tervezési fázisa sejlik fel, a levelezés adatai alapján időben legalábbis ez esik egybe a kikövetkeztetett keletkezési időszakokkal.